

Comentaris a la Carta de la Pau dirigida a l'ONU

Els mals institucionals antics

Punt VIII.- «Els representants actuals de les institucions que han perdurat en la Història no són responsables del que va succeir en el passat, ja que ells no existien. Tanmateix, per afavorir la pau, aquests representants han de lamentar públicament, quan sigui prudent, els mals i les injustícies que es van cometre per part d'aquelles institucions al llarg de la història. Igualment, han de rescabalar institucionalment, fins on sigui possible, els danys que van ocasionar.»

El Punt VIII de la Carta de la Pau, dirigida a l'ONU, per començar, reafirma amb rotunditat el que es diu al Punt I: que les persones d'avui no som pas responsables/culpables del que va succeir quan encara no existíem. I la raó és, precisament, perquè no existíem.

La vida humana és limitada en el seu inici: abans de ser engendrats, no existíem pas per poder ser responsables de res. Tant és així, que podíem no haver existit mai (n'hi havia prou, per a això, que les vides dels nostres pares no s'haguessin creuat mai; veure Punt IV).

La vida humana és limitada també en el seu final: els responsables del mal o del bé en la Història, que ja no existeixen en aquest món, no són al nostre abast perquè nosaltres els puguem retreure personalment els seus errors o per poder-los homenatjar en directe.

Els éssers humans tenim una responsabilitat personal d'aquells actes en què hem participat durant la nostra existència i amb ús de raó. Responsabilitat ve de «responso», resposta: ser capaç de respondre, de donar raó d'allò que es fa, ja sigui d'una manera individual o bé en grup. Per tant, no som personalment responsables del que s'ha fet abans o després de la pròpia existència o de la pròpia generació.

Les institucions

En la maduració d'una persona hi ha una etapa en què aquesta sent la sorpresa de veure que algunes obres humanes sobrepassen -de vegades, molt i molt- la breu vida dels seus creadors. L'art, la literatura, l'arquitectura ens donen moltes mostres d'això. També els descobriments humanístics i científics de què ens beneficiem els qui els rebem, sense cap mèrit per part nostra. En general, tot el llegat cultural que rebem. Recordem les troballes mèdiques, els invents com ara el vidre, el cautxú o l'acer, i tants d'altres; la ciència de la nutrició i l'art de la cuina; les ciutats, les vies de comunicació, els ports marítims, etc., ja traçats i amb les seves

infraestructures de segles; les muntanyes, els boscos i les plantacions d'arbres de fa anys (oliveres, alzines...); etc. Però també els avenços filosòfics i religiosos, la meravella de l'expressió poètica, el desenvolupament del Dret, de l'Economia, etc. I no tan sols realitats humanes, sinó també, per exemple, les restes vegetals, com ara la fusta. Quants pisos d'edificis de l'Eixample barceloní els sostenen unes bigues que van ser arbres ben bonics fa un segle o més! O els mobles admirables, que duren cents d'anys! (constitueix un exercici de sa realisme repassar de tant en tant la quantitat ingent de realitats heretades dels avantpassats i de les quals ens beneficiem i gaudim constantment).

Aquestes coses, encara que són creació de l'ésser humà, és a dir, artificials, tenen malgrat tot entitat de realitat, és a dir, existeixen realment, fins i tot les menys materials, com poden ser les entitats jurídiques. És precisament a un tipus d'entitats jurídiques que es dedica el Punt VIII que comentem: les institucions.

L'ésser humà ha inventat «les institucions», de les quals se serveix com a instruments, i que tenen en general una existència més duradora que no pas l'home, el seu creador. Per a assolir objectius a llarg termini, les institucions són imprescindibles. De fet, moltes d'elles «han perdurat en la Història», institucions en un sentit ampli, tan privades com públiques, familiars com socials. Pensem, per exemple, en les empreses, els títols nobiliaris i la família en general, les associacions de tan diversa mena, les universitats, les biblioteques, els monestirs... D'altra banda, entitats com ara la monarquia o la república, la magistratura, les institucions de les religions, l'exèrcit, els bancs, els ajuntaments, les nacions i els estats, i tantes altres de què ens servim i entre les quals ens movem contínuament. Una gran part de la nostra vida, més que no ens pensem a primer cop d'ull, la desenvolupem ajudant-nos d'institucions.

Qui les porta

Les institucions, els objectius que persegueixen i els mitjans que fan servir -són definits als seus estatuts respectius-, com tot el que és humà, poden contenir errors. Però, a més, els qui les garanteixen també són humans i, per tant, capaços de fer el mal. Igualment tots aquells que les integren, en la mesura que hi tenen alguna corresponsabilitat. També, és clar, són capaços de fer el bé.

Si vol promoure de debò més pau i de més qualitat, no es pot enaltir ni mitificar les institucions com si amb elles no s'haguessin comès mai equivocacions o malifetes. La història és plena d'injustícies i de mals comesos institucionalment. La Carta de la Pau va ser publicada el 1993, abans de que l'Església catòlica, altres confessions cristianes i alguns Estats i institucions comencessin a reconèixer en públic els seus errors comesos anys enrere i a demanar-ne perdó.

Però les institucions no tenen capacitat de culpa moral i, per tant, no han de demanar pròpiament perdó. El que els és propi és reconèixer els seus errors. Com diu la Carta de la Pau al Punt que comentem, «per afavorir la pau, aquests representants [actuals] han de lamentar públicament... els mals i les injustícies que es van cometre per part d'aquelles institucions al llarg de la Història». Per consolidar la pau, doncs, no es pot mentir, no es poden amagar les responsabilitats històriques, com ja s'ha dit al Punt IV.

¿Té utilitat revisar el passat?

És d'una gran saviesa revisar els fets de la Història. Malgrat això, no som àngels i aquesta revisió s'ha de fer amb molta delicadesa i publicar-ne els resultats «quan sigui prudent», com diu la Carta, si no es vol organitzar unes noves desavinences. No seria prudent, per exemple, publicar errors d'una institució, precisament quan aquesta està sent atacada o acorralada. Vegem alguns resultats positius del fet de remirar el passat anterior a nosaltres.

Per una banda, hi ha el resultat de «rescabalar, institucionalment, fins on sigui possible, els danys que van ocasionar» antigament. Si els integrants d'una institució gaudeixen avui de beneficis (patrimoni, fama, etc.) derivats d'accions injustes i dolentes realitzades en el passat des d'aquesta institució, és coherent que rescabalin avui, de la manera millor i amb els mitjans adients el mal comès, als components actuals de les institucions abans danyades o ofeses. Això ja és un valor i un resultat molt útil per a la pau, ja que, no poques vegades, els continuadors actuals dels ofesos es troben suficientment compensats amb un gest públic per part de la institució ofensora, per lleu que sigui.

Però hi ha un segon fruit, que és el següent. Quan es tracta d'establir les culpabilitats de fets dolents recents, encara que hi ha memòria propera a ells, i per això es poden recordar amb més precisió, malgrat això, les emocions, les sensibilitats, els recels personals són molt a flor de pell i veiem com sovint ningú no dóna el braç a tòrcer. L'orgull, i també la por i la inseguretat pròpies, fan que cadascun dels qui participen en el debat, fàcilment se encastella en la seva positura sense que es pugui arribar a cap acord. Per contra, en debatre sobre les responsabilitats de fets anteriors a nosaltres, fins i tot tenint en compte les limitacions de la ciència històrica per a esbrinar amb precisió els fets d'una cosa llunyana, hi ha malgrat tot més desapassionament i es pot arribar més fàcilment a acords sobre el que va passar. Per això, no és inútil començar per revisar el que és anterior a nosaltres.

Però, a més, aquest segon resultat té una altra conseqüència. És una cosa semblant a la dita: «T'ho dic, Joan, perquè te n'assabentis, Pere». Del fet de reconèixer que una institució va cometre fa temps un error es desprèn que pot errar igualment avui. Amb això s'han esquerdat les falses seguretats en el seu actuar institucional -podríem dir, trontollen els «dogmatismes» pel que fa a la pròpia actuació- i s'ha propiciat, per tant, que aquesta institució actuï amb més

compte en el present.

Perquè la revisió dels fets històrics no produeixi nous enfrontaments, és bo de recordar que «si la Història hagués estat diferent -millor o pitjor-» hauria ocasionat que no existíssim (Punt IV). Aquesta acceptació òptica dels fets històrics tal com van succeir és la millor base per a estudiar-la després des de l'angle ètic i dirimir les responsabilitats de les institucions del present, en el cas que n'hi haguessin. Certament, la veritat ajuda molt a la pau.